

ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

Дослідження присвячено проблемам запозичень в українській термінології менеджменту. Розглянуто позамовні та внутрішньомовні причини запозичень. Визначено найбільш актуальні способи адаптації іношомовних терміноодиниць субмови менеджменту. З-поміж запозичень виокремлено давні запозичення, інтернаціоналізми та англоамериканізми. Акцентовано на можливих варіантах семантичної трансформації міжнародних лексем. Підтверджено словотвірну активність інтернаціональних термінів. Схарактеризовано позитивні й негативні прояви інтернаціоналізації.

Ключові слова: українська термінологія менеджменту, запозичення, адаптація, інтернаціоналізми, англоамериканізми.

Збільшувані темпи глобалізації економіки актуалізують проблему мовного та культурного плюралізму, спрямованого на національномовну безпеку і водночас покликаного забезпечити зв'язок з полікультурною світовою спільнотою, зокрема в економічній сфері наукового знання. Сучасний етап функціонування постіндустріального суспільства, як ніколи раніше, виявляє різні тренди у виборі національної чи іношомовної назви, пошуку золотої середини, адже зростання запозичень безпосередньо залежить від суспільних процесів сьогодення і специфіки розвитку національної літературної мови в її стильових різновидах. Проблема термінологічних опозицій «питоме» — «запозичене» в економічному дискурсі потребує значної уваги лінгвістів для встановлення меж і визначення принципів дії мовної толерантності.

Дослідженню іношомовної лексики вітчизняні та зарубіжні мовознавці присвятили чимало наукових праць (В.В. Акуленко, В.В. Виноградов, А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько І.М. Кочан, Л.О. Симоненко; Л. П. Крисін, П. Браун, К. Геллер, М. Яблонські, А. Філц Канія, В. Пекл, К. Фішер, С. Ціммерманн). Сьогодні лінгвісти прагнуть знайти точні відповіді на питання про те, чи повинна бути вітчизняна термінологія суто українською чи інтернаціональною; яким повинен бути ступінь інтернаціоналізації; коли запровадження чужомовних термінів має для цього серйозні підстави; що авторам наукових текстів робити із засиллям запозичень у науковій мові тощо.

Метою цього дослідження є спроба з'ясувати причини запозичень, простежити за фонетичними, морфологічними та семанти-

чними змінами іншомовних терміноодиниць під час освоєння їх українською мовою.

Об'єктом дослідження є терміни-запозичення, що функціонують у сучасній українській термінології менеджменту. Актуальність дослідження пов'язана з відсутністю ґрунтовних наукових праць, що аналізують національні та інтернаціональні компоненти в українській термінології менеджменту.

Утиски української мови довгий час стримували розвиток національної наукової термінології. Набуття Україною статусу незалежності, зміна політичних орієнтирів зумовили й зміну мовної ситуації в країні. На думку Т.Р. Кияка, систематизація й кодифікація української національної термінології перебуває у вигідній ситуації, оскільки може враховувати досвід формування інших національних термінологій у напрямку випрацювання норм і закономірностей розвитку відповідних терміносистем. Учений переконаний у тому, що українська національна термінологія «повинна формуватися з урахуванням трьох чинників: досвіду найпоширеніших мов розвинених країн світу, найперше — мов-продуцентів тієї чи іншої терміносистеми; позитивної практики за останні десятиліття термінологічної школи колишнього Радянського Союзу, яка в багатьох аспектах мала місце, і досвіду українського термінотворення за останні сто років у різних регіонах України та за кордоном» (Кияк, 2004, с. 9).

Питома термінологія, утворена на власному мовному ґрунті, становить основу будь-якої національної терміносистеми. Проте, якою би багатою не була природна мова, при творенні термінів вона «не може обійтися власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов» (Симоненко, 2001, с. 6).

Запозичена термінологія як невід'ємний компонент лексичної системи будь-якої мови, зокрема й української, може бути представлена трьома групами: а) термінологічні запозичення, основним чинником яких є семантична еквівалентність поняття; б) запозичення, використання яких ускладнює розуміння фахового тексту, з одного боку, а з іншого — порушує гармонію власномовного звучання та системи граматичних правил; в) запозичення як чинник інтелектуалізації мови в цілому і наукової зокрема (Лещук, 2005, с. 55).

Мовні взаємовпливи і взаємозбагачення є об'єктивним розвитком кожної національної мови, яка бере участь у цих процесах. У науковій лексиці співіснують власне й чуже, національне й ін-

тернаціональне. Якщо перший складник виявляє її самобутність, зберігає народний характер, то другий єднає її з міжнародними стандартами. Загальновідомо, що для повноцінного розвитку термінології важливо дотримуватися рівноваги, оптимального співвідношення цих двох складників, тобто враховувати однаковою мірою як зарубіжні, так і національні традиції (Селігей, 2007, с. 3). На думку Т.І. Панько, «співвідношення між національними й інтернаціональними елементами в доцільних пропорціях встановлюється тоді, коли вирішене питання національного (орієнтація на загальнонаціональну основу в лексиці, у побудові стандартних висловів, у синтаксичній структурі, відмові від штучного словотворення)» (Панько, 1988, с. 5).

Значна кількість запозичень потребує належної нормативної оцінки, адаптації іншомовних елементів до структури української мови, бо перенасиченість запозиченими термінами порушує рівновагу в системі мови, вона втрачає можливість бути універсальним засобом наукового спілкування. В.В. Виноградов зазначав, що «все нове, що розвивається, все, що підпорядковане внутрішнім законам мовного розвитку; усе, що відповідає мовній структурі, спирається на живі тенденції, на активні процеси в галузі граматики, семантики, слововживання, словотвору», а отже, є виправданим (Виноградов, 1962, с. 29). На думку дослідників, при оцінюванні запозичень важливо дотримуватися критерію правильності та критерію доцільності. Критерій доцільності використання запозичених терміноодиниць ґрунтується на тому, чи термін вписується в лексико-граматичну систему мови й чи не створено в ній синонімічного відповідника. Тому нерідко дослідники надають перевагу інтернаціональному термінові, паралельно використовуючи й питому український. Таким чином, іншомовні терміни потрапляють у мову й лишаяться в терміносистемі за умови існування потреби, незаповнених лакун у лексичній системі (Мазурик, 2003, с. 161). Ця потреба зумовлена низкою чинників, які сприяють входженню іншомовних слів до відповідної терміносистеми.

За результатами наших спостережень, на становлення термінології менеджменту значно вплинули позамовні та внутрішньомовні чинники. Вона сформована на ґрунті терміноодиниць, випрацьованих у наукових дослідженнях насамперед американських учених. Першість реалії зумовлює пріоритет і в її номінації, що стає вагомим чинником запозичання назви іншими мовами (Краснопольська, 2010).

Розглянемо походження лексеми *менеджмент*. Її запозичено англійською мовою з давньофранцузької. На думку французького

мовознавця А. Доза, лексема *менеджмент* походить від латинського дієслова *manēre* «залишатися», а починаючи з XIV століття означала «жити й хазяйнувати» (NDEH, с. 452). Англійська лексема *manage* вперше з'явилась у 1561 р., слово *manager* — у 1588 р. і термін *management* — у 1589 р., причому всі вони стосувалися особливостей життя в сільській місцевості. Згідно з даними Оксфордського словника, термін *management* уперше став уживатися у своєму сучасному значенні в 1670 році. Відтоді лексема *management* означає «керування комерційними угодами: керування виробництвом чи комерцією; сукупність принципів, методів, засобів і форм керування, які розробляють і застосовують для підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку» (Oxford, с. 905). У сучасній українській економічній сфері термін *менеджмент* почали вживати з початку 90-х років XX століття.

Важливою є потреба розмежування понять наукової галузі менеджменту або їхньої спеціалізації. Зокрема, на позначення поняття «договірне тимчасове платне володіння і користування землею, підприємством, основними виробничими фондами, іншим майном на договірних засадах» в українській мові здавна існує термін *оренда*, запозичений з латинської мови (СІС, с. 696). Із розвитком економічних відносин виникла потреба в конкретизації названого поняття, що спонукало до залучення нових терміноодиниць: *лізинг* — довготермінова оренда основних засобів виробництва, за якої право власності зберігається орендодавцем на той товар, що виробляє орендатор (АМ, с. 26); *рентинг* — короткотермінова (до одного року) оренда машин і обладнання без права їх наступного привласнення орендарем (АМ, с. 43); *хай-ринг* — середньотермінова оренда машин і обладнання без передачі права власності на товар орендареві (АМ, с. 53). На основі цього спостерігаємо формування родо-видової групи з гіперонімом *оренда*. Зазначені англомовні терміни таким чином конкретизують різновиди оренди: а) за терміном, на який укладається угода; б) за наявністю/відсутністю права передачі орендованої власності орендареві.

Крім позамовних факторів, впливу яких, безумовно, зазнає аналізована терміносистема, варто виокремити і внутрішньомовні причини запозичення іншомовних терміноодиниць:

1. Тенденція до інтернаціоналізації термінології. Українська наукова мова формується за міжнародним стандартом, і чимало семантичних прогалин у її терміносистемі заповнюється внаслідок запозичень, оскільки «інтермовна термінологія є запорукою

пришвидження інтелектуальної інтеграції українських науковців у світовий інформаційний простір» (Гриценко, 2008, с. 11).

2. Найменування галузевих понять власномовними словами «не може бути нескінченним, по-перше, через природну обмеженість лексичних ресурсів кожної мови і, по-друге, тому, що система понять певної галузі не завжди може знайти вдалі позначення в національній мові» (Малевич, 2010, с. 413).

3. Тенденція «мовної економії» (О. Єсперсен), яка знаходить своє відображення в заміні громіздкої описової конструкції однослівним запозиченим терміном, напр.: «інженерно-консультативні послуги» — *інжиніринг* (ЕСБ, с. 258). Ця тенденція «відповідає спробам сучасного суспільства збільшити інформативність тексту на тлі його скорочення, а також прагматичним намаганням — економія площі друкованої продукції та часу усних повідомлень» (Туровська, 2005, с. 61).

4. Потреба в найменуванні нового поняття, явища, зафіксованих у зарубіжній науковій літературі з менеджменту, але таких, які не випрацювані в українській науковій мові. Наприклад: *файолізм* (англ.) — сукупність принципів і правил організації й управління підприємствами, викладених Анрі Файолем ще на початку XX ст. (ГРЕ, с. 602); *тейлоризм* — одна з теорій управління або наукова організація праці, яка проаналізувала й узагальнила робочі процеси; *бенчмаркінг* (англ.) — методика управління, спрямована на поліпшення якості продукції та досягнення переваг у конкурентній боротьбі (ГРЕ, с. 56). Українська мова не встигає запропонувати для нової наукової реальності термін-синонім, який би ґрунтувався на національній основі. Таким чином, першість у створенні нової реальності зумовлює пріоритет і в її номінації, що веде до «експортування» назви (Мазурик, 2003, с. 162). Система української мови, не маючи змоги освоїти саму предметну реальність, намагається натуралізувати її іншомовну назву.

5. Перевага запозичених термінів корелює з прагненням автора уникнути полісемії питомих термінів, оскільки «запозичений термін не співвідноситься у свідомості носіїв мови з певними одиницями національної мови» (Реформатський, 1967, с. 20). Для запозичених термінів характерна однозначність, відсутність емоційно-експресивних конотацій, вони «позбавлені внутрішньої форми, виключають або роблять мінімальною можливість асоціацій термінів зі словами нейтрального словникового складу» (Прохорова, 1970, с. 153). Пор.: *правління* — 1. Час, період, протягом якого певна особа здійснює верховну владу над ким-, чим-

небудь. 2. Виборний орган, що керує якоюсь установою, організацією, підприємством тощо // Члени виборного керівного органу. // Приміщення виборного керівного органу. 3. У дореволюційній Росії — назва деяких адміністративно-поліційних установ (ВТССУМ, с. 917); **директорат** — керівний орган, обраний акціонерами, який згідно з їхнім статутом несе відповідальність перед ними за ведення справ підприємства (ШС, с. 54).

6. Запозичені терміни мають високу дериваційну продуктивність, і саме з цим може бути пов'язане їхнє активне вживання. Термінотворчі гнізда в термінології менеджменту теж формуються на основі багатьох запозичень. Наприклад, лексема **план**, зафіксована в термінології менеджменту зі значенням «система заходів, спрямована на досягнення мети і виконання завдань» (ШМ, с. 679), є основою творення похідних: *планувати, планування, плановий, плановість, планувальний, бізнес-план, бізнес-планування*. Пор. ще: термін **адміністратор** продукує термінологічний ряд: *адміністраторський, адміністрація, адмініструвати, адміністрування*.

Отже, запозичення іншомовних термінів менеджменту до української мови — закономірне об'єктивне явище, яке не має істотних обмежень чи заборон, важливий засіб поповнення української термінології менеджменту.

Залежно від характеру запозичання іншомовні лексеми, які входять до складу української термінології менеджменту, поділяємо на прямі та опосередковані запозичення (Краснопольська, 2010, с. 128).

До прямих запозичень належать терміноодиниці, що їх засвоїла досліджувана терміносистема безпосередньо з мови-продуцента, наприклад: з **англійської**: *incorporation* → *інкорпорація*, *behaviorism* → *біхевіоризм*, *franchising* → *франчайзинг*, *controlling* → *контролінг*; з **французької**: *department* → *департамент*; з **латинської**: *centralis* → *централізм*, *formalis* → *формалізм*.

До опосередкованих запозичень належать лексеми, які ввійшли до термінології менеджменту через мову-посередника: *comité* (франц. *comité* від лат. *committere*), *компанія* (італ. *compagnia* від лат. *cum* і *panis*), *група* (нім. *Gruppe* від італ. *gruppo* від прованс. *grop*), *модель* (фр. *modèle* від італ. *modello* від лат. *modulus*).

Мовами-джерелами прямих та опосередкованих запозичень у досліджуваній терміносистемі є: латинська (*адміністратор, бонус, інструкція, інспекція, кондиція, кваліфікація, персоніфікація,*

компетенція, місія, комунікація, рекламація, централізація, корпорація, комісія, ефект, штат), грецька (характеристика, теорія, клімат, прогноз, система, синергія, програма), англійська (лідер, менеджмент, рейтинг, інновація, бюджет, холдинг), французька (кадри, гриф, інформація, комівояжер, контроль, організація, ресурси, фільтрація, купюра), німецька (штандарт, штраф) тощо (Краснопольська, 2010, с. 128).

Адаптація. «Асиміляція мовою запозичених слів — складний діяхронічний процес, у якому тісно переплітаються зв'язки й відношення, з одного боку, мови-реципієнта та мови-донора, а з іншого боку — внутрішньосистемні особливості самої мови-реципієнта. Зауважимо, що запозичення є активним процесом: мова-реципієнт не пасивно сприймає нове слово чи термін, а певною мірою переробляє його та підпорядковує його своїм внутрішнім законам» (Кравченко, 2019, с. 204). У разі матеріального запозичення С.В. Гриньов виокремив **чотири способи** освоєння мовою-реципієнтом запозиченої лексичної матеріальної форми: 1) фонетична асиміляція, у процесі якої із мови-джерела беруть звуковий образ лексичної одиниці і відбувається субституція складових її звуків; 2) графічна асиміляція полягає в передаванні графічного образу іншомовного слова за допомогою графічних засобів мови-реципієнта; 3) граматична асиміляція іншомовного слова — це пристосування цієї лексеми до системи роду, числа і відмінка; 4) лексико-семантична асиміляція — для подальшого функціонування запозичення в мові необхідно, щоб воно вписалося в лексико-семантичну систему цієї мови. Лексико-семантичну асиміляцію дослідник поділив на самостійні аспекти: семантичне і стилістичне освоєння, набуття регулярного вживання в мовленні, особливості словотвірного освоєння і набуття комбінаторних можливостей (Гриньов, 1982, с. 119—121).

Унаслідок фонетичного освоєння в іншомовних термінах відбуваються звукові трансформації, характерні для окремих звуків і звукосполук. На думку Л.Л. Гумецької, «серед способів адаптації лексичних запозичень найбільш поширеним є фонетична субституція, тобто заміна не властивих українській мові звуків у даному фонетичному контексті іншими, прийнятими для фонетики української мови» (Гумецька, 1976, с. 72). Для фонетичної субституції характерні такі явища (Гриньов, 1982, с. 119):

- **звукова конвергенція** — регулярна заміна двох близьких звуків одним (наприклад, передавання довгих і коротких голосних одним звуком в українській мові, де такої різниці немає): довгий

звук у терміні *department/департамент* і короткий у лексемі *cluster/кластер* передається звуком [a];

- *звукова дивергенція* — передавання одного звуку запозиченого слова різними українськими звуками, наприклад: передавання англійської голосної фонем */i/* українськими відповідниками */i/*, */и/* та */ай/* (*клінч/clinch*; *фасади́зм/fasadizm*; *адва́йзер/adviser*); англійська фонема [h] замінюється українськими фонемами [x] або [г], а іноді й [г]: *Ґоторн — Хонторн/Hawthorne*, *холдинг — ґолдинг — ґолдинг/holding*, *хайринг — ґайринг/hiring*;

- *проста субституція* — передавання одного звуку мови-джерела певним звуком мови-реципієнта, наприклад, специфічний англійський звук *ɲ* передається сполученням [нг]: *вестинг, тренінг, коучинг, моніторинг, холдинг, бенчмаркінг* (Краснопольська, 2018, с. 66).

З фонетичною асиміляцією запозичених термінів тісно пов'язана їхня графічна адаптація, яка полягає в написанні слова кирилицею відповідно до правил української орфографії (Гринов, 1982, с. 119—120). Так, запозичені з англійської мови лексеми на *-ing* в українській мові передають через *-інг* або *-инг* відповідно до правила «дев'ятки»: *моніторинг, франчайзинг, інжиніринг, лізинг, холдинг, коучинг, маркетинг, кліринг, вестинг, хайринг, рентинг, аутсорсинг, бенчмаркінг, контролінг, тренінг, бадинг*.

У разі графічного передавання використовують трансфонацію (відтворюють звукову форму іншомовного слова): *рейтинг (rating), секондмент (secondmend), тренінг-менеджер (training manager), термінатор-менеджер (terminate manager), тайм-менеджмент (time management), турбоменеджмент (turbo management)*, або транслітерацію (відтворюють графічну форму слова): *клінч (clinch), контролінг (controlling), тариф (tarif), моніторинг (monitoring), фасади́зм (fasadizm), тренд (trend), спонсор (sponsor)*. Можливі змішані випадки: у низці запозичень з англійської мови використовують трансфонацію, проте регулярно відтворюють звук *г*, який у мові-джерелі не вимовляється: *інсайдер (insider), аутсайдер (outsider), менеджер (manager)* (Краснопольська, 2018, с. 66).

Морфологічне освоєння нових запозичень передбачає «їхнє входження до певного лексико-граматичного класу слів (частин мови) мови-реципієнта й набуття у зв'язку з цим відповідних морфологічних і синтаксичних ознак» (Стишов, 2003, с. 400). Усі іншомовні терміни англійського, німецького та французького по-

ходження українська мова засвоює без артиклів, які в цих мовах являють собою морфологічний засіб формального вираження граматичної категорії означеності/неозначеності іменника, пор.: *ein Referent* (нім.) — **референт**, *the manager* (англ.) — **менеджер**, *une directive* (фр.) — **директива**, *la tantième* (фр.) — **тантьєма**.

Більшість термінів зазнають морфологічних змін, що уможливорює їхнє функціонування в українській мові як мові флексійній, на відміну від англійської. Зокрема, терміни *офіс*, *менеджмент*, *моніторинг*, *департамент*, *контроль*, *комітет* тощо змінюються за відмінками, набуваючи форми чоловічого роду. При оформленні граматичного роду запозичення, на думку В.М. Аристової, ураховують два головні чинники: зміст (семантика) запозичення та його усна чи писемна форма. Вплив семантики може виявлятися по-різному: у встановленні роду іменників-істот відповідно до статі; інших — згідно з граматичним родом найменування родового поняття, за аналогією до питомих синонімічних понять (Аристова, 1978, с. 49). Традиційно в українській мові назви осіб за професією та видом діяльності мають форму чоловічого роду: *адміністратор*, *директор*, *коуч*, *менеджер*, *адвайзер*, *супервайзер*, *аджастер*. Значний вплив на встановлення граматичного роду запозичення має його формально-граматичне вираження, зокрема флексія. Іменники, що закінчуються в називному відмінку однини на твердий приголосний, належать до чоловічого роду; слова середнього роду мають закінчення -о, -е. Тому запозичення, звучання чи написання яких подібне до питомих лексем, оформляють аналогічно: *бюрократизм*, *диспонент*, *бюджет* — чоловічого роду, *бюро*, *досьє*, *лідерство*, *партнерство*, *грюндерство*, *рейдерство* — середнього роду. Запозичення на -а, -я переважно належать до жіночого роду: *характеристика*, *кваліфікація*, *ротація*, *організація*, *компетенція*, *оферта*, *субординація*, *кваліфікація*. При запозиченні рід іменника може бути змінено. «У зв'язку з етимологічною строкатістю запозичень та індивідуальними шляхами їх проникнення у мову не існує загальних правил та єдиних пояснень, чому те чи інше слово стало в українській мові належати до того чи іншого роду» (Лисенко, 1999, с. 73). Зокрема, запозичені з німецької мови терміни: *die Straf* — *штраф*, який у мові-джерелі має форму жіночого роду, українською мовою-реципієнтом засвоєне у формі чоловічого роду; *das Zirkular* — *циркуляр*, уживане у формі середнього роду, в українській мові набуває чоловічого роду.

З-поміж граматичних способів адаптації вчені виокремлюють повне граматичне переосмислення та лексикалізацію. Повного

граматичного переосмислення зазнають лексеми, які в мові-джерелі належать до однієї частини мови, а в українській мові — до іншої (Гриньов, 1982, с. 121). Зокрема, українські терміни менеджменту **директива**, **бонус**, **персонал** є іменниками, а в мові-джерелі — прикметниками чи дієприкметниками: **директива** — фр. directive < с.-лат. directives — скерований, упроваджений < directus — прямий (СІС, с. 364); **бонус** — лат. bonus — добрий, гарний (СІС, с. 180); **персонал** — лат. personalis — особистий (СІС, с. 729).

Під лексикалізацією розуміють перетворення в одне слово групи слів з іншої мови або злиття елементів складного слова, які пишуть через дефіс. З терміносполук *terminate manager*, *one-man management*, *work management* утворено терміни **термінатор-менеджер**, **єдиноначальність**, **заводоуправління**; із лексикалізованого французького словосполучення *carte blanche* утворено лексему **карт-бланш** («необмежені повноваження, свобода дій») (ГРЕ, с. 250).

Під час успішного засвоєння іншомовних слів нерідко відбуваються зміни на семантичному рівні: наприклад, іншомовне слово набуває гіпо-гіперонімічних зв'язків і утворює нові семантичні поля, тематичні групи; вступає в парадигматичні відношення з питомими та іншими чужомовними словами в семантичній системі мови-реципієнта, поширюючи та створюючи синонімічні, омонімічні й паронімічні ряди та антонімічні пари (Ільницька, 2009, с. 10). Зокрема, запозичені терміни **директива** (фр. directive), **резолуція** (лат. resolutio), **циркуляр** (нім. Zirkular) створюють один синонімічний ряд з питомими українськими термінами **розпорядження**, **вказівки**. Терміни **дирекція** («керівний орган підприємства, установи на чолі з директором») і **дирекціон** («додатковий нотний стан над якою-небудь оркестровою партією») (СІС, с. 364) утворюють паронімічну пару; аналогічно **штандарт** — термін, яким позначають найвигідніше місце розташування підприємств (ГРЕ, с. 656) і **стандарт** — «основний нормативно-технічний документ, який вміщує широкий комплекс правил, норм тощо, а також вимоги, які висуваються до об'єктів стандартизації» (ГРЕ, с. 524) теж є паронімами.

Запозичений термін, закріпившись у терміносистемі, зазвичай під її впливом набуває більшої здатності до семантичної модифікації, ніж питомий термін. Учені пояснюють це явище «незрозумілістю внутрішньої форми, а звідси — відсутністю маркованості та певних натяків чи асоціацій у більшості іншомовних лексем, переважно їхньою однозначністю і термінологічністю, що дає

змогу семантично і стилістично модифікувати їхній зміст» (Стишов, 2003, с. 337). Еволюція терміна виявляється в розширенні (генералізації), звуженні, зміщенні значення слова чи детермінологізації. Зокрема, розширення семантики зазнав термін **адміністрація** (від лат. *administratio* — «управління» < *administro* — «прислугую, допомагаю»), що позначає в термінології менеджменту «організаційну діяльність у сфері управління» (ГРЕ, с. 17). Унаслідок метонімічного перенесення за схемою «дія → суб'єкт дії» цей термін також уживається зі значенням «посадові особи, персонал, що керує установою, підприємством» (ГРЕ, с. 17). Аналогію термін **інспекція** (від лат. *inspectio* — «огляд, розслідування» < *inspicio* — «розглядаю, стежу, придивляюсь»), що в термінології менеджменту вживається зі значенням «нагляд за правильністю дій, дотриманням правил, виконанням інструкцій» (ШМ, с. 143), засвідчено також із значенням «установа, організація або відділ певної установи, що здійснює інспектування чого-небудь» (ШМ, с. 143). Термін **організація** (від фр. *organisation*), що має значення «створення системи та її структурних елементів, де здійснюються управлінські процеси, пошук виконавців, розподіл обов'язків і повноважень, дотримання відповідної технології управління» (ШМ, с. 21), унаслідок метонімічного перенесення за схемою «дія → наслідок дії» має ще одне значення: «соціальна група, у якій існує функціональний поділ праці, спрямований на досягнення загальної мети» (ШМ, с. 39).

Розвиток семантичної структури також пов'язаний з утворенням нових значень на основі метафоричного вживання, тобто з розвитком переносних значень термінів, зокрема термін **монополія** (від гр. *μονοπολια*) вживають на позначення: «1) виключного права на виробництво, торгівлю тощо, що належить одній особі, групі осіб або державі; 2) великого господарського об'єднання, яке зосереджує у своїх руках більшу частину виробництва і збуту якого-небудь товару; 3) перен. Особливе становище кого-небудь, яке надає переваги в порівнянні з іншими» (СІС, с. 653). Лексема **сценарій** (від фр. *scénario* < італ. *scenario* < лат. *scaena*) вживається на позначення: «1) предметно-зображальної і композиційної основи сценічної вистави чи кінострічки; 2) перен. Заздалегідь підготовленого детального плану здійснення чого-небудь» (СІС, с. 872). У термінології менеджменту вона функціонує зі значенням «опис картин майбутнього, що складається з погоджених, логічно взаємопов'язаних подій і послідовності кроків, які ведуть до прогнозованого образу організації» (ГРЕ, с. 548). Отже, термін менеджменту **сценарій** утворився на основі переносного значення

цього слова. Процеси появи нових значень у запозичених лексемах учені пояснюють насамперед тенденцією до мовної економії.

У деяких випадках за таких змін «відбувається наближення до семантичної структури етимона в мові-джерелі» (Попова, 2007, с. 50). Простежимо динаміку семантичної структури терміна *менеджер* із 80-х рр. ХХ ст. до початку ХХІ ст. У Словнику за редакцією О.С. Мельничука лексема *менеджер* визначена як «специфічний соціальний прошарок сучасного капіталістичного суспільства, включає найманих професійних керуючих (директори підприємства, керівники окремих підрозділів) у концернах, трестах, синдикатах тощо» (СІСМ, с. 529). У Словнику іншомовних слів за редакцією Л.О. Пустовіт — «1) найманий професійний керівник підприємства; спеціаліст у сфері керування виробництвом; 2) підприємець у професійному спорті, розважальному бізнесі, який організовує виступи спортсменів, артистів» (СІС, с. 630). В англійській мові слово *manager* — етимон запозиченої лексеми *менеджер*, означає: «1) той, хто займається управлінням частиною або всією компанією чи іншою організацією; 2) відповідальний за ділові справи співака, актора тощо; 3) відповідальний за тренування й організацію спортивної команди» (Longman, с. 870).

Лексема *менеджер*, увійшовши до лексико-семантичної системи української мови в попередні періоди, на сучасному етапі зазнала значних змін, зумовлених змінами в оцінці ринкової економіки, що полягають у втраті семи «капіталістичне суспільство». Ідеться також про переструктурування значення, а саме про формування полісемантичної структури лексеми, що складається із двох значень, які відбивають семантичну структуру етимона *manager* в англійській мові. Відбувається уточнення значення запозичення в бік його наближення до первинного значення терміна в англійській мові (Попова, 2007, с. 51).

Детермінологізація є показником семантичного освоєння запозиченої лексики. Такі лексеми, як *менеджер*, *менеджмент*, *маркетинг*, *офіс*, *департамент*, з'явилися в українській термінології на початку 1990-х років, після кардинальних змін у соціально-економічній сфері, і практично зразу вийшли за межі спеціальної лексики. На нашу думку, відбувається часткова термінологізація, оскільки термін, проникаючи в загальнонавчання, побутову лексику або мову художньої літератури, зберігає свої ключові характеристики, залишаючись у складі терміносистеми менеджменту: *У нас є секретарка, офіс-менеджер, фєя фуришетів* (Кост, с. 99). *Шеф залежний від боса, ми залежні від шефа, тепер же всі залежні від залежних* (Кост, с. 112). *Добре, хоч з приміщенням улад-*

налося, *бабком уже має свій офіс* (Кост, с. 151). Поява терміна на сторінках ЗМІ та в текстах художньої літератури змінює його призначення називати спеціальне поняття, оскільки термін перестає функціонувати лише у вузькоспеціальному контексті.

Аспектом лексико-семантичної асиміляції є здатність запозичення розвивати комбінаторні можливості, тобто сполучатися з питомими словами мови-реципієнта на зразок: *апарат управління* — «сукупність керівників різних рівнів, які в межах певної організаційної структури управління здійснюють управлінські функції, розробляють методи менеджменту, приймають управлінські рішення тощо» (КС, с. 11); *управлінська інформація* — «сукупність відомостей про внутрішній та зовнішній стан керованої системи, що використовується для оцінки ситуації та розроблення управлінських рішень» (КС, с. 72); *група керівника* — «група, що складається з керівника і підлеглих, що знаходяться в зоні його контролю» (КРАМ, с. 230); «Чим ширші і різноманітніші контексти вживання іншомовного слова, — а ці контексти зумовлюють зміни в семантичній структурі слова, тим скоріше і міцніше закріплюється слово у мові» (Бельчиков, 1959, с. 48).

Запозичення нових слів проходить кілька етапів. На думку В.М. Аристової, їх три: на першому етапі, упродовж якого відбувається проникнення іншомовного слова, воно співвідноситься з дійсністю тієї країни, звідки воно запозичене, вживається для позначення тільки іноземних реалій. На другому відбувається запозичення з розширенням сфери вживання слова. На третьому етапі відбувається вкорінення запозичення з підпорядкуванням його до норм мови-реципієнта, внутрішньомовним розвитком — утворенням від нього похідних слів, його здатністю утворювати словосполучення з питомими словами, семантичними та стилістичними модифікаціями тощо (Аристова, 1978, с. 63—68).

В.П. Сімонок виділяє два етапи асиміляції запозичень (Сімонок, 2000, с. 12). Перший етап (дифузний стан) — етап входження запозичення в систему мови-реципієнта, пов'язаний з набуттям запозичення семантичної самостійності, регулярного вживання в мові та його поширення. Другий етап — це закріплення в мовній системі, освоєння фонетичне, граматичне, семантичне. При цьому запозичені лексеми можуть розвивати нові значення в мові-реципієнті (виникає нова полісемія, омонімія). Неважко помітити, що перший етап цієї класифікації відповідає двом першим етапам попередньої. Таким чином, можна виділити два основні етапи асиміляції матеріальних запозичень, на кожному з яких відбувається взаємодія формальних і функційних аспек-

ктів (Гриньов, 1982, с. 124). На першому етапі відбувається «входження» запозичення в мову-реципієнт. У лексико-семантичному плані це виявляється в тому, що запозичення починає вживатися для позначення реалій країни мови-реципієнта, залучається до синонімічного ряду, набуває чіткого поширення, утворює словосполучення з питомою лексикою. Формально це виражено в передаванні іншомовного слова фонетичними та графічними засобами мови-реципієнта і співвідношення його з граматичними класами та категоріями (Гриньов, 1982, с. 125).

Для іншомовної лексики на етапі входження в мову-реципієнт характерним є явище варіантності — «наявність видозмін, паралельних форм існування мовної одиниці, що модифікують різні аспекти її вираження.., але не порушують принципу тотожності» (Клименко, Карпіловська, 2008, с. 59). Йдеться про орфоепічні, орфографічні та словотвірні варіанти слів, що виникають унаслідок декількох причин: 1) різні шляхи (наявність/відсутність мови-посередника) та принципи (транслітерація/транскрипція) процесу запозичення; 2) перебування на різних етапах асиміляції у мові-реципієнті; 3) неусталеність або порушення правописної норми в оформленні нових запозичень (Клименко, Карпіловська, 2008, с. 234). Зокрема, у досліджуваній терміносистемі функціонують терміни: *бейєсовський підхід* — *байєсовський підхід* — «напрям у менеджменті, що ґрунтується на принципі максимального використання наявної інформації, її безперервного перегляду та переоцінки» (ЕСБ, с. 85); *ефект Хотторна* — *ефект Хоуторна*; *супервізор* — *супервайзер* — *супервайзор*.

Співіснування графічних варіантів *піар-менеджер/PR-менеджер*, *X-неефективність/ікс-неефективність*, *HR-менеджер/ейчар-менеджер* «свідчить про перебування неозапозичень під час їхньої фіксації на різних ступенях адаптації та усталеності до системи української мови і є, переважно, явищем тимчасовим, що має тенденцію до надання переваги адаптованим простим лексемам (піар-менеджер)» (Клименко, Карпіловська, 2008, с. 235).

«Мовна система виробила декілька шляхів освоєння лексики іншомовного походження, тим самим захищаючи свою глибинну структуру від чужорідних елементів, серед них калькування, адаптація та гібридизація» (Клименко, 2008, с. 235).

Творення нових термінів на основі **калькування** є одним із найпродуктивніших способів. Калькування — більш осмислений спосіб збагачення термінології, ніж сліпе запозичення. «Кальки точніше передають сенс оригіналу, а головне — краще вписуються в лексичний і словотвірний рівні мови» (Селігей, 2007,

с. 28). Як відомо, уведення терміна *калька* до лінгвістики належить Ш. Баллі в кінці XIX — на початку XX ст. Учений зазначав: «кальками ми називаємо слова і вирази, утворені механічно, за зразком виразів, узятих з іноземної мови» (Баллі, 1961, с. 69). Практика калькування іншомовної лексики, зокрема термінології, за використання питомих словотвірних моделей, властива багатьом мовам світу в різні періоди їхнього розвитку. Сьогодні, в умовах глобалізації, калькування є засобом протидії англомовному тиску. За наявності власних лексичних ресурсів нове поняття чи термін залишається новим за змістом, але звичним за формою (Клименко, 2008, с. 236). Крім того, перевага калькування, на думку дослідників, «полягає в можливості зробити термін мотивованим, до того ж, якщо нове поняття позначається у мові-донорі словосполученням, калькування є чи не єдиним технічно можливим способом точного й вмотивованого відтворення його засобами рідної мови» (Шапран, 2004, с. 11). У лінгвістиці виділяють такі види калькування:

1) **словотвірне**, за якого запозичується структура іншомовної одиниці, на ґрунті якої будується слово з відповідних елементів мови-реципієнта, наприклад: терміни *х-неефективність/ікс-неефективність* (*x-inefficiency*) — «ситуація, за якої виробничі витрати вищі за можливі мінімальні, що призводить до неефективних результатів» (ШС, с. 376); *самоуправління / самоменеджмент / самоврядування/аутогенний менеджмент* (*self-management*);

2) **семантичне (сміслове)**, за якого в національного слова з'являється значення, яке має відповідне іншомовне слово. Семантичні кальки — це найчастіше метафори, причому метафоричне перенесення назви загальноживаної мови на спеціальне поняття на основі схожості диференційних ознак цих понять відбувається в іншій мові, в іншій термінологічній підсистемі (Коновалова, 2002, с. 99): *білі комірці* — англ. *white-collar workers*, *сині комірці* — англ. *blue-collar workers*, «*ведмежі обійми*» — англ. *bear hug*, *ланцюг команд* — англ. *chain of command*, *мозковий штурм* — англ. *brainstorm*;

3) **фразеологічне**, за якого відбувається послівний переклад іншомовних стійких словосполучень, наприклад: *скляна стеля* (*glass ceiling*) — «система поглядів у суспільстві, згідно з якою жінки не повинні допускатися до вищих керівних посад»; *дерево рішень* — англ. *decision tree*; *гурток якості* — англ. *quality circle*.

Іншим способом освоєння іншомовної лексики є гібридизація. Терміни-гібриди утворюються поєднанням питомих і запозиче-

них основ. Найпродуктивнішими з них у термінології менеджменту, за нашими спостереженнями (Краснопольська, 2010), є такі:

1) однослівні терміни, які виникають унаслідок деривації переважно від іншомовних основ за допомогою питомих словотвірних формантів: *казуїстика* (афікси питомі, корінь — від лат. *casus*), *лідерство* (афікс питомий, корінь — від англ. *leader*), *партнерство* (афікс питомий, корінь — від фр. *partenaire*), *продуктивність* (афікс питомий, корінь — від лат. *productivus*), *динамічність* (афікси питомі, корінь — від грец. *dynamikos*), *адекватність* (афікси питомі, корінь — від лат. *adaequatus*), *ритмічність* (афікси питомі, корінь — від грец. *rhythmiros*), *валентність* (афікс питомий, корінь — від лат. *valentia*), *делегування* (афікси питомі, корінь — від лат. *delegare*), *характеристика* (афікси питомі, корінь — від грец. *charaktēr*), *маневрування* (афікси питомі, корінь — від фр. *manœuvrer*);

2) лексеми-композиції з питомих та іншомовним коренем: *керівник-автократ*, *керівник-ліберал*, *керівник-популіст*, *керівник-демократ*, *керівник-формаліст*, *керівник-апаратник*, *продукт-товар*, *магазин-склад*, *підприємство-лідер*, *підприємство-партнер*, *напівфабрикат*, *самоменеджмент*;

3) словосполучки, у яких один компонент відтворює форму оригіналу, а решта калькується за допомогою засобів національної мови: *бейєсовський підхід* — англ. *Basik Approach*, нім. *BasikZutritt*, фр. *Méthode de Basik*; *горизонтальний поділ праці* — англ. *horizontal division of labour*, нім. *horizontale Arbeitsteilung*, фр. *division horizontale du travail*; *рада директорів* — англ. *Board of Directors*, нім. *Directorsrat*, фр. *conseil des directeurs*; *делегування повноважень* — англ. *delegation of authority*, нім. *Befugnisdeligierung*, фр. *déléguer des pouvoirs*; *якість продукції* — англ. *quality of product*, нім. *Qualität der Produktion*, фр. *qualité du produit* (Краснопольська, 2010, с. 129).

Як зазначають дослідники, «номінуючи численні витвори національного інтелекту в науково-технічному просторі, гібридні терміни переконливо й наочно відбивають прогресивну тенденцію до інтернаціоналізації, але в умовах збереження національних особливостей термінологічного фонду» (Онуфрієнко, 2007, с. 87).

Інтернаціоналізми. Значну частину термінів у терміносистемі менеджменту становлять інтернаціоналізми (Козловська, Краснопольська, 2020).

Немає чітких критеріїв визначення інтернаціоналізму. Думки мовознавців розходяться щодо кількості мов, залучених до інтер-

націоналізації, ступеня асиміляції інтернаціоналізмів у національних мовах, джерел їх виникнення, принципів класифікації та сфери функціонування (Акуленко, 1988, с. 148—167). За спостереженнями Т. Секунди, інтернаціональними термінами «можна вважати ті терміни, що їх уживають з тим самим значенням у більшості європейських, особливо висококультурних мов» (Секунда, 1930, с. 15).

Від звичайних запозичень інтернаціоналізми відрізняє насамперед те, що запозичується не тільки зовнішня, а й внутрішня форма. Оскільки слово інтернаціональний «останнім часом набуло на ідеологемному рівні негативного відтінку», І. Кочан пропонує послуговуватися термінами міжнаціональний, міжнародний (Кочан, 2013, с. 8). Інтернаціоналізація лексем є одним із універсальних мовних явищ, оскільки мова-реципієнт збагачується значною кількістю міжнародних лексем. Цей процес досить складний і пов'язаний з внутрішньомовними та позамовними чинниками. Саме тому інтернаціональне, міжнародне слово може або генетично належати до загальноетимологічного фонду і проходити шлях розвитку всередині конкретної мови, або запозичуватися з мови, у якій воно введено в ужиток, при цьому неабияка роль відводиться мові-посереднику (Кокойло, 1987, с. 27).

Інтернаціоналізація терміносистем, за спостереженнями І. Кочан, особливо чітко простежується в молодих наукових галузях. «Описуючи сучасний стан будь-якої галузі знань, досліджуючи терміносистеми чи групи термінів, науковці, зазвичай, звертаються до історії науки, до слів грецької, латинської мов, оскільки будь-яка, у тому числі найсучасніша, теорія ґрунтується на багатовікових традиціях» (Кочан, 2013, с. 12). Крім того, «греко-латинські морфеми, які лежать в основі міжнародних терміно-елементів, — зазначає далі дослідниця, — відповідають вимогам точності, короткості й однозначності терміна» (Кочан, 2013, с. 13). Значну частину лексем у терміносистемі менеджменту становлять міжнародні слова, або інтернаціоналізми. Пристаємо до думки дослідників та вважаємо інтернаціоналізмами лексеми, зафіксовані в чотирьох або більше мовах, які належать не менше ніж до трьох мовних сімей. Пор.: **директор** — (від лат. director) англ. director, нім. Direktor, фр. directeur, пол. dyrektor, ісп. direttore; **директива** — (від с.-лат. directives) англ. directive, нім. Direktive, фр. directive, ісп. directriz, пол. dyrektywa; **інструкція** — (від лат. instructio) англ. instruction, нім. Instruktion, фр. instruction, ісп. instrucción, пол. instrukcja; **премія** — (від лат. praemium) англ. premium, нім. Prämie, фр. prime, ісп. premio, пол.

premia; **програма** — (від грец. προγραμμα) англ. program, нім. Programm, фр. programme, ісп. programa, пол. program; **патент** — (від лат. patens) англ. patent, нім. Patent, фр. patente, пол. Patent (Козловська, Краснопольська, 2020, с. 218—219).

Латинські й грецькі терміни в українській мові з'являлися різними шляхами: 1) безпосередньо з класичних мов; 2) за посередництвом романо-германських мов; 3) за посередництвом слов'янських (польської чи російської).

Більшість терміноодиниць менеджменту греко-латинського походження потрапила до української мови через романо-германські мови: **директива** (фр. directive від с. -лат. directives), **патерналізм** (фр. paternalisme від лат. paternus), **комітет** (фр. comité від лат. committere), **референція** (нім. Referenz від лат. refero), **організація** (фр. organisation від с. -лат. organizzare), **команда** (фр. commande від лат. commando), **модель** (фр. modèle від італ. modello від лат. modulus), **офіс** (англ. office від лат. officium), **референт** (нім. Referent від лат. referentis), **реклама** (фр. reclame від лат. reclamare).

Як засвідчує проведений аналіз термінологічних джерел (Козловська, Краснопольська, 2020, с. 219), міжнародні лексеми менеджменту можна розподілити за двома групами: лексеми, що увійшли в нашу мову без особливих змін, лише в українській транслітерації (*директор, компетенція, політика, президент*), і лексеми, що пристосувалися в нашій мові, отримали національну афіксацію (*адміністрування, директивний*).

Аналіз різноманітних внутрішніх змін міжнародних лексем сфери менеджменту уможливорює висновок про їхню здатність еволюціонувати під час функціонування.

Значення деяких термінів зберігається впродовж тривалого часу. Практично без зміни спеціального значення в сучасній термінології менеджменту функціонують такі інтернаціональні лексеми, засвідчені ще в словнику Б. Грінченка: **оренда** (лат. agendo — здаю в найми, наймаю) — «аренда» (СГ, т.ІІІ, с. 62) та **оренда** — «наймання майна, житла, землі тощо з правом тимчасового користування ним за відповідну плату» (ГРЕ, с. 391); **циркуляр** (нім. Zirkular від лат. circularis — круговий) — «наказ вищого начальства або установи нижчим особам або установам» (ДС, с. 126) і **циркуляр** — «письмове розпорядження директивного характеру, що надсилають підвідомчим установам або підлеглим службовим особам» (ГРЕ, с. 637).

Значення інших інтернаціоналізмів змінюється, напр. у XV-XVIII ст. лексема **інстанція** (лат. instantia — безпосередня бли-

зкїсть) уживалася лише на позначення «запрошення до суду» (ТМ, т.І, с. 350), у сучасному українському словнику вона позначає «кожну з послїдовних ланок у системї підпорядкованих один одному органів управління» (СІС, с. 473). Лексема **мандат** (франц. mandat від лат. mandatum) у XV—XVIII ст. функціонувала зі значеннями «наказ», «розпорядження» (ТМ, т.І, с. 420). У сучасній українській мові ця лексема набуває значення «документ, що засвідчує певні повноваження» (ЕСБ, с. 379).

Низка інтернаціоналізмів, зазнавши певних семантичних змін, стала лексичною базою для номінації в терміносистемі менеджменту. Наприклад, лексема **диференціація** (фр. différentiation від лат. differentia) — «поділ, розчленування цілого на різні елементи, частини й форми» (СІС, с. 374) — у терміносистемі менеджменту — «розподіл робіт в організації між її частинами у такий спосіб, щоб кожна з них дістала певний ступінь завершеності в межах одного підрозділу» (ГРЕ, с. 142). Лексема **опортунізм** (фр. opportunisme від лат. opportunus) — «приспосовництво, угодовство, безпринципність» (СІС, с. 693) — в аналізованій терміносистемі зазнала семантичної трансформації й позначає «посєднання будь-яких або всіх стилів керівництва, які здатні закріпити позицію керівника або надати йому певні особисті переваги» (ШМ, с. 127). Пристаємо до думки Л.П. Крисїна, що «поряд із появою запозичень-неологізмів можна спостерігати розширення сфер використання спеціальної іншомовної термінології економіки, фінансів, комерційної діяльності та деяких інших галузей» (Крисїн, 1996, с. 142). Учений наголошує, що «чим більше втягнена та чи інша сфера діяльності в міжнародну співпрацю, у більш чи менш тривалі міжнародні стосунки, тим відкритішою є лексика і термінологія цієї сфери іншомовним інноваціям» (Крисїн, 1996, с. 144—145).

Процеси появи нових значень у запозичених лексемах учені пояснюють насамперед тенденцією до мовної економії. Вони зазначають, що «насправді не просто визначити, чи відбувається повторне запозичення нового значення у раніше запозиченому слові, чи нове значення розвивається на підставі семантики запозиченого слова, але вже в українській мові. Тому дослідники розрізняють повторні запозичення (де нове значення не могло розвинути́ся з попередньо запозиченого) і приховані запозичення — нові запозичення, які могли розвинути́ся на українському ґрунті (називаючи їх також семантичними кальками, неосемантизмами) (Карпіловська, 2007, с. 82). Неосемантизми — «іншомовні лексеми, зафіксовані у словниках іншомовних слів, які стали вживатися з новими значеннями чи то внаслідок вживання термінологіч-

ної лексики в іншій терміносфері або в загальноновживаній лексиці; чи то внаслідок набуття ними певних експресивно-оцінних значень або метафоричного вживання... Це лексеми, які є наслідком внутрішнього, семантичного словотворення, в яких уже наявною формою передане нове значення» (Карпіловська, 2007, с. 241). Інтернаціоналізми-семантизми становлять значний прошарок запозиченої лексики в термінології менеджменту.

Низка конотативно маркованих міжнародних лексем зі сфери економіки, що за радянських часів позначали «невластиві» та «ворожі» соціалістичному суспільству явища й поняття, у зв'язку з формуванням в Україні нового демократичного суспільства, змінами в політичному житті, переходом до ринкової економіки ввійшли в українську мову як «відомі» назви нових понять і стали вживатися для номінації реалій менеджменту кінця XX — початку XIX ст., зокрема: лексема **абсентеїзм** (від лат. absentia — відсутність) — «у буржуазних країнах масове ухилення виборців з середовища трудящих від участі у виборах до представницьких установ» (СІСЛ, с. 11), у терміносистемі менеджменту термін **абсентеїзм** має такі значення: «1) ухилення від виконання обов'язків; 2) ухилення від роботи без поважної причини, часто це одноденна відсутність на роботі у зв'язку з хворобою, але без лікарняного» (ГРЕ, с. 7); лексема **бюрократизм** — «система управління або ведення справ, властива експлуататорській державі» (СІСЛ, с. 123) — у досліджуваній терміносистемі вживана на позначення «формального виконання посадових обов'язків або ухилення від них апаратом управління, адміністрацією чи службовцями» (КС, с. 23); лексема **конкуренція** (лат. concurrentia) — «у капіталістичному суспільстві жорстока боротьба капіталістів між собою за більшу частку прибутку, за ринки збуту, джерела сировини тощо» (СІСЛ, с. 372) — у термінології менеджменту зафіксована зі значенням «суперництво між товаровиробниками за найкращі, економічно більш вигідні умови виробництва та реалізації продукції» (КС, с. 82); термін **фірма** (іт. firma від лат. firmus) — «умовна назва підприємства в капіталістичних країнах, що, як правило, дається за ім'ям власників підприємства» (СІСЛ, с. 747) — у фаховій мові економістів функціонує на позначення «підприємства, компанії або іншої господарської організації, яка має на меті комерційні цілі» (ГРЕ, с. 610); лексема **патрон** (лат. patronus) — «у капіталістичних країнах хазяїн підприємства» (СІСЛ, с. 539) — в аналізованій терміносистемі: «1) власник підприємства, компанії; 2) безпосередній начальник підлеглих» (ЕЕ, т. 2, с. 705).

Отже, значна частина міжнародних лексем, використаних для потреб номінації в терміносистемі менеджменту, з'явилася в українській мові ще задовго до формування сучасної терміносистеми менеджменту. Одні з них увійшли до аналізованої терміносистеми без зміни семантики, інші зазнали семантичної модифікації.

Міжнародні термінологічні назви менеджменту стають базовими у творенні аналітичних конструкцій, напр.: **директор** (лат. *director* — той, хто спрямовує, направляє) — *д. генеральний, д. виконавчий, д. комерційний, д. фінансовий, д. з персоналу*; **персонал** (< лат. *personalis* — особистий) — *п. адміністративно-управлінський, п. інженерно-технічний, п. обслуговувальний, п. промислово-виробничий*; **комунікації** (< лат. *communicatio* — зв'язок) — *к. формальні, к. неформальні, к. міжкріпнєві, к. горизонтальні, к. діагональні, к. низхідні, к. висхідні*. Тобто ці слова стають родовими термінами для низки видових. Наведені приклади засвідчують досить високу словотвірну активність міжнародних термінів (Козловська, Краснопольська, 2020, с. 223). Незважаючи на те, що інтернаціоналізацію вважають прогресивним процесом, оскільки «завдяки інтернаціоналізації національної термінології мова виходить на міжнародну арену, дає можливість народові глибше оволодіти кращими зразками світової культури» (Пастернак, 1998, с. 90), він має і негативні властивості, які спричиняють денационалізацію терміносистем, витіснення національних термінів і терміноелементів (Кочан, 2013, с. 14). Крім того, механічне перенесення інтернаціоналізмів розбалансовує терміносистему мови-реципієнта: активне використання міжнародних лексем у термінології призводить до таких небажаних явищ, як полісемія, омонімія, паронімія.

Засвідчуємо внутрішньогалузеву полісемію в термінології менеджменту. Лексема **інструкція** (< лат. *instructio* — настанова, введення, побудова) уживається на позначення: 1) вказівка, настанова; 2) акт управління, що містить норми і правила, які регулюють порядок і умови здійснення певної діяльності (СІС, с. 473); термін **адміністрування** (< лат. *administro* — прислужую, допомагаю) зафіксований з такими значеннями: 1) управління, завідування, керування; 2) бюрократичний метод керування шляхом наказів та розпоряджень (СІС, с. 1); **кваліфікація** (від ср.-лат. *gualificatio* < *gualis* — який, якої якості і ...фікація) — 1) рівень підготовки, ступінь придатності до якої-небудь роботи; 2) професія, спеціальність (ГРЕ, с. 254); термін **резолуція** (лат. *resolutio* — рішення) має значення: 1) рішення, постанова, ухвалена з'їздом, зборами; 2) висно-

вок, стислий виклад рішення посадової особи на діловому папері (ЭСБ, с. 614); термін *колегіальність* (лат. collegialis) — 1) принцип управління, за якого керівництво здійснюється не одноосібно, а групою осіб, які мають рівні права; 2) форма прийняття рішень, за якої враховується колективна думка (ЭСБ, с. 297). Внутрішньосистемна полісемія хоч і є засобом мовної економії, проте перешкоджає науковій комунікації.

На відміну від загальноживаної лексики, омонімія в терміносистемі є явищем небажаним, оскільки істотно ускладнює семантизацію слів, викликає труднощі при інтерпретації терміна. Термін *персоніфікація*¹ (< лат. persona — особа і фікація < ficatio < facio — роблю), використовуваний передусім у літературознавстві, відомий і в метамові менеджменту: *персоніфікація*² — «встановлення особистої, персональної відповідальності працівників» (СДМ, с. 28). Лексема *директор* (лат. director), яка насамперед уживається на позначення «керівника установи, підприємства, організації» (ЭСБ, с. 95), відома і в радіофізиці зі значенням «провідник у радіоапаратурі, який служить для збирання, фокусування, випромінювання у вузький промінь» (СІС, с. 364). Окремі терміни входять у відношення полісемії та омонімії одночасно. Зокрема, терміносистема менеджменту послуговується лексемою *патрон*¹ (< лат. patronus — захисник, опікун) зі значеннями: 1) власник підприємства, компанії; 2) безпосередній начальник підлеглих (ЕЕ, т.ІІ, с. 705). Ці визначення засвідчують явище внутрішньосистемної полісемії. Лексикографічні джерела фіксують й омонімічні значення цього терміна: *патрон*² (нім. Patrone < франц. patron < лат. patronus — захисник) — 1) у вогнепальній зброї — куля (або дріб), пороховий (бойовий) заряд та капсуль, заховані в гільзі; 2) у токарних та інших верстатах — пристрій для затискання предметів або інструментів; 3) пристрій для приєднання ламп розжарювання до електромережі (СІС, с. 720).

Отже, значення терміна *патрон* є яскравою ілюстрацією явища внутрішньосистемної полісемії, ускладненого омонімічними відношеннями.

Явище паронімії також належить до дестабілізаційних чинників у розвитку досліджуваної терміносистеми. Пор.: *комітет* (франц. comité < лат. committere — доручати) — «внутрішня група організацій, якій делеговані повноваження для виконання будь-якого завдання або комплексу завдань» (КС, с. 113) і *комітент* (< лат. committens (committentis) — той, що доручає) — «особа, яка доручає іншій особі (комісіонеру) здійснювати угоду від самого себе, але за рахунок надавача доручення» (КС, с. 112); *компанія* (іт. compagna < лат. cum і panis — хліб) — «підприємство, засноване на

пайовій участі окремих підприємців» (ГРЕ, с. 266) і **кампанія** (лат. *campania* — рівнина < *campus* — поле) — «робота, організована в певний період для виконання суспільно-політичних чи виробничих заходів» (ГРЕ, с. 245); **інструктування** (< лат. *instruo* — наставляю) — «дія за значенням інструктувати — давати комусь керівні вказівки, інструкції» (ГСД, с. 140) й **інкрустування** (< лат. *incrustare*) — «оздоблення візерунками, малюнками із врізаних у поверхню шматочків інших матеріалів» (ГСД, с. 140); **інструктивний** — «який містить настанови, розпорядження, інструкції» (СІС, с. 473) та **інструкційний** — «який стосується інструкції, міститься в ній» (ГСД, с. 140).

У результаті проведеного аналізу можна стверджувати, що інтернаціоналізми відіграють важливу роль у розширенні української термінології менеджменту. Значна частина міжнародних лексем, використаних для потреб номінації в досліджуваній терміносистемі, з'явилася в українській мові ще задовго до формування сучасної метамови менеджменту. Варто зауважити, що в національній термінології міжнародні лексеми відіграють не лише позитивну роль, а й негативну, зумовлюючи виникнення полісемії, омонімії та паронімії. Також потрібно зважати на очевидну сьогодні потребу у виробленні збалансованого вживання цих мовних одиниць не на шкоду питомим засобам вираження сучасного наукового знання.

Новітні запозичення. Проникнення англومовних запозичень у сучасну українську мову є досить дискусійним явищем, і ставлення мовознавців до нього неоднозначне. Більшість дослідників вважає засилля англіцизмів в українській мові вкрай негативним, деструктивним (Городенська, 2009; Вакуленко, 2015; Куньч, 2018; Селігей, 2007). Деякі мовознавці позитивно оцінюють проникнення англіцизмів до української мови, адже, на їхню думку, вони збагачують її новими словами, поняттями та реаліями (Кордюк, 2012, с. 105—107).

У досліджуваній терміносистемі виокремлюємо запозичення, поява яких зумовлена потребою заповнення лексичних лакун для позначення нових понять менеджменту в українській мові, насамперед англоамериканізмами (Краснопольська, 2018).

«Процес новітнього запозичання англіцизмів в українську мову відбувається в межах загальної для всіх сучасних мов тенденції універсалізації та інтернаціоналізації словникового складу» (Скорейко-Свірська, 2009, с. 14), що спричинене панівним становищем англійської мови в сучасному світі, оскільки англومовні країни займають передові позиції в розвитку науково-технічного прогресу, наприклад: **рандомізація** — прийняття певного рішення на основі випад-

ковостей (КСЛ, с. 166); **партисипація** — залучення найманих працівників до прийняття управлінських рішень (НКОАМ, с. 218); **кейс-метод** — система підготовки менеджерів, що полягає в моделюванні і вирішенні виробничих ситуацій (НСІС, с. 294); **інсайдер** — директор, старший службовець корпорації, а також той, хто має доступ до внутрішньофірмової інформації та володіє більше ніж 10 % акцій фірми (ГРЕ, с. 228); **дилюція** — сприятлива ситуація на підприємстві, у компанії, що характеризується зростанням її престижності із зростанням капіталу (ЕЕ, т.І, с. 345).

«Багато науковців необдуманно запозичують чужі (почасти не зовсім точні й доброзвучні) терміни, які, закріпившись, використанню майже не піддаються» (Вакуленко, 2020, с. 106), напр.: **хендз он** — відхід від пасивного управління і безконтрольного надання коштів до активної участі в управлінні (ЕЕ, т.ІІІ, с. 869); **екондмент** — тимчасове переведення співробітника в інший відділ організації або в іншу організацію (НСЗ, с. 226); **фезербединг** — правило, за яким підприємці зобов'язуються зберігати чисельність наявної робочої сили незалежно від потреби в ній (Слр, с. 140); **фікс** — точно визначена сума винагороди (Слр, с. 141); **вестинг** — право працівників на отримання різноманітних виплат із створюваних фондів (ЕЕ, т.І, с. 181). «Тільки достатня практика вживання (тобто статистична закріпленість) остаточно вирішує долю кожного терміна: чи він буде основним (стандартним) або допоміжним (глухачним), чи перспективним, чи зовсім вийде з ужитку» (Вакуленко, 2020, с. 96).

Варто пам'ятати, що невинуватені запозичення, порушуючи також вимогу органічності, згубно впливають на розвиток національної мови, у тому числі і в межах термінологіки (Вакуленко, 2020, с. 107).

Прикметною ознакою англоамериканізмів є терміни з формантом -інг /-инг (англ. -ing): *бенчмаркінг, контролінг, маркетинг, кліринг, вестинг, аутсорсинг, коучинг* тощо. «Ці лексеми, передусім, порушують фонетичні та морфологічні закони української мови, а також, на відміну від мови-донора, де звука [g] у цій позиції немає, спричиняють невинуватені артикуляційні труднощі» (Вакуленко, 2015, с. 76). Тому перш ніж вводити їх у мовленнєвий обіг, треба провести ретельну інвентаризацію наявного термінологічного матеріалу і спробувати знайти питомий відповідник для номінації поняття (Огар, Процик, 2002, с. 240).

Новітні англоамериканізми науковці називають варваризмами. «Варваризми — це новозапозичені терміни, що їх мовці сприймають як чужинні елементи з різних причин: або вони суперечать

орфоепічним особливостям української мови, або не підпорядковуються граматичним нормам літературної мови, або не мають належних вагомих підстав для свого закріплення в мові-реципієнті, або ж через нетривалий період існування в українській мові ще не стали звичними» (Куньч, 2018, с. 56). Уживання подібної англомовної лексики дослідники пояснюють кількома чинниками: «Деякі вчені, чи то хизуючись своїм знанням англійської мови, чи то не бажаючи докласти певних зусиль для пошуку придатної власномовної лексеми, використовують англійські варваризми, посилаючись на відсутність в українському словнику слова з аналогічним значенням. Та проблема, звісно ж, не у бракові словотвірних можливостей української мови... Засилля англізмів в українській мові спричинили найбільшою мірою психолого-ментальні особливості сучасного українського суспільства, низький рівень мовно-екологічної культури українців» (Куньч, 2018, с. 57). Подібної думки дотримується П. Селігей: «Якщо раніше своєрідності української наукової мови найбільше вадили політичні перешкоди й заборони, то сьогодні на заваді стоїть якась упереджена, зашкарубла невіра мовної спільноти в її творчі можливості» (Селігей, 2007, №9, с. 27).

На сьогодні все ще залишається нерозв'язаною проблема правопису новітніх запозичень (Краснопольська, 2014), зокрема проблема словотвірної адаптації запозичених складних іменників *пресменеджер*, *фандменеджер*, *коменеджер*, *лідлменеджер*, *мідлменеджер*, *контентменеджер*, *продактменеджер*, *івентменеджер*. Найчастіше їх пишуть через дефіс, хоч вони не є в українській мові юкстапозитами, тобто складними іменниками, утвореними з двох самостійних іменників без сполучного голосного. Водночас зафіксовано написання термінів окремо. Обидва варіанти написання термінів порушують чинні правила правопису складних слів разом і через дефіс. Такі лексеми потрібно писати разом: *пресменеджер*, *фандменеджер*, *коменеджер*, *лідлменеджер*, *мідлменеджер*, *івентменеджер*, *релізменеджер*, *продактменеджер*, *контентменеджер*, *ейчарменеджер* (Краснопольська, 2014, с. 90—99).

Сучасні фахівці постійно стикаються з проблемою правописного оформлення запозичених слів. Наприклад, у спеціальній економічній літературі автори продовжують писати через дефіс лексеми, утворені додаванням іншомовного компонента *топ-*, який вказує на інтенсивний чи крайній вияв ознаки, високий рівень професійності. Варто пам'ятати, що згідно з чинним Українським правописом (Український правопис, 2019, §35, п. 5, пп. 3) такі терміни треба писати разом: *топменеджер*, *топменеджмент*.

Подібна ситуація склалася і з порушенням правила так званої «дев'ятки», що також спричиняє неправильне написання економічних термінів: *еквайрінг*, *фасадізм*, *дилінг*, *лодінг*, *таймши́т*, *ліверіджі́з*, *діджі́тал* і т.п. За чинним Українським правописом (Український правопис, 2019, §129, п. III, пп. 1) в іншомовних словах після дев'яти літер (д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р) перед приголосними пишемо літеру **и**: *еквайри́нг*, *фасади́зм*, *ди́лінг*, *лоди́нг*, *таймши́т*, *лівериджі́з*, а також актуалізований цифровим суспільством *диджі́тал*.

Дотримання ще одного правила чинного правопису, відповідно до якого в загальних назвах іншомовного походження подвоєння приголосних не зберігаємо (Український правопис, 2019, §128, п. 1), уможливило уникнути порушень у написанні таких термінів: *канцелі́нг* замість *канцелі́нг*, *еккаунта́нт* замість *екаунта́нт*, *блотте́р* замість *блотер*, *андеррайти́нг* замість *андерайти́нг* тощо.

Легковажне ставлення до правопису апострофа та м'якого знака в іншомовних словах (Український правопис, 2019, §138, §139) призводить до порушення написання термінів *конс'ю́меризм*, *буквел'ю*, *мат'ю́рита* замість *консью́меризм*, *буквелью*, *матью́рита*.

«Безумовно, вдумливе використання запозиченої лексики для потреб термінології є доцільним і корисним, оскільки це підтримує виражальні можливості української наукової мови на сучасному рівні. Але неконтрольована навала запозик може призвести до мовної ерозії ...» (Куньч, 2018, с. 59).

Висновки і перспективи подальших досліджень

Запозичення іншомовних терміноодиниць будь-якою високорозвинутою мовою належить до тих закономірних й об'єктивних лінгвальних явищ, що не мають визначених чітких кордонів, не вкладені в прокрустове ложе заборон, але при цьому залишаються активним та вагомим інструментом поповнення української термінології, зокрема субмови менеджменту. Взаємодію кількох сучасних соціолінгвістичних трендів на зразок інтернаціоналізації української термінології чи прагнення до мовної економії в поєднанні з переважним випрацюванням інноваційного фахового й наукового продукту поза межами України цілком можна вважати основними причинами запозичання певних терміноодиниць.

Від автохтонних українських термінів, що позначають відповідні поняття менеджменту, терміни-запозичення відрізняє більша точність, більша конкретність та однозначність, хоча варто акцентувати на їхній досить високій словотвірній активності, що,

безумовно, збагачує досліджувану терміносистему й розширює її функційні можливості.

Цілком виправданими є ті графічні, фонетичні, морфологічні та лексико-семантичні зміни, що зазнають нові лексеми під час освоєння. Значна частина таких одиниць, використаних для потреб номінації в метамові менеджменту, з'явилася в українській мові ще задовго до формування сучасної терміносистеми галузі. Одні з них увійшли до аналізованої терміносистеми без зміни семантики, інші зазнали семантичної модифікації.

Варто зауважити, що в національній термінології міжнародні лексеми відіграють не лише позитивну роль, а й негативну, зумовлюючи виникнення полісемії, омонімії та паронімії. Що стосується субмови менеджменту, то в ній особливе місце посідають новітні запозичення — англоамериканізми. Ці терміни часто порушують орфоепічні особливості української мови, не підпорядковуються граматичним та орфографічним нормам літературної мови. Не маючи належних вагомих підстав для свого закріплення в українській мові, вони перешкоджають гармонійному розвитку терміносистеми менеджменту. Їхня «поведінка» яскраво ілюструє актуалізовану глобалізаційним науковим середовищем тенденцію до помітного дисбалансу між своїм і чужим у субмовах різних галузей наукового знання. Тож перспективним для дослідників сучасного економічного дискурсу є випрацювання пропозицій щодо адаптації новітніх запозичень в національних мовах, пошук розумного балансу між національним та інтернаціональним для ефективної галузевої комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. Х.: Изд-во Харьк. ун-та, 1972. 215 с.

Аристова В.М. Англо-русские языковые контакты (англицизмы в русском языке). Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. 151 с.

Балли Ш. Французская стилистика. М.: Изд-во иностр. л-ры, 1961. 394 с.

Барнич І.І. Англійські запозичення в комп'ютерній термінології німецької та української мов. *Наук. журнал Львівського державного ун-ту безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2020, 7. С. 13—18.

Бельчиков Ю.А. Интернациональная терминология в русском языке. М.: Учпедгиз, 1959. 78 с.

Вакуленко М.О. Синтез дескриптивного та прескриптивного підходів у сучасній кодифікації українського наукового термінолексикону: *дис... докт. філол. наук*: 10.02.2. К., 2020. 432 с.

Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: *монографія*. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.

Виноградов В.В. Задачи советского языкознания. *Вопросы языкознания*. 1962. 1. С. 27—35.

Гринев С.В. Терминологические заимствования (Краткий обзор современного состояния вопроса / Д.С. Лотте *Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных элементов*. М.: Наука, 1982. С. 108—135.

Гриценко П.Ю., Симоненко Л.О. Українська термінологія і термінографія на етапі розбудови: *збірник наукових праць 1-ї наукової конференції «Українська наукова термінологія: стан та перспективи»*. К.: Наук. думка, 2008. С. 5—16.

Гумецька Л.Л. Способи адаптації запозиченої лексики в староукраїнській мові. *Мовознавство*. 1976. 4. С. 71—74.

Ільницька Я.В. Лексика грузинського походження в українській мові: *автореф. дис. ... канд. філол. наук*: 10.02.01. К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 16 с.

Карпіловська Є.А. Тенденції засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. 2007. Т.10. С. 78—84.

Кияк Т. Мовна політика і термінознавство. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2004. 503. С. 8—11.

Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному лексиконі: *монографія*. К.: Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

Козловська Л., Краснопольська Н. Інтернаціоналізми в українській термінології менеджменту. *Культура слова*, 2020. 92. С. 216—229.

Кокойло О.В., Коробозерова Н.М. Інтернаціональна лексика в російській та іспанській мовах. *Мовознавство*. 1987. 2. С. 27—33.

Коновалова Е.А. Заимствование как один из способов пополнения экономической терминологии. *Филологические студии*. Симферополь, 2002. 3. С. 95—103.

Кордюк О.М. Сучасні англломовні запозичення. 2012. URL: http://http://конференция.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_2_28.pdf.

Кочан І.М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: *навч. посіб.* Київ: Знання, 2013. 294 с.

Кравченко Т.П. Асиміляція економічних термінів запозичень українською. *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти*: матеріали IV Міжнар. науково-практ. інтернет-конференції (20-21 листопада 2019 р., Миколаїв). 2019. С. 204—206. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7180>

Краснопольська Н.Л. Англіцизми в українській термінології менеджменту. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ

(15.03.2018 р.). Київ: КНЕУ, 2018. С.63—68. <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/25090?show=full>

Краснопольська Н.Л. Загальні рекомендації щодо унормування української термінології менеджменту. *Українська мова*. 2014. 1(49). С. 97—104.

Краснопольська Н.Л. Запозичення в українській термінології менеджменту. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2010. 675. С. 125—131.

Крысин Л.П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. *Русский язык конца XX столетия* (1985—1995). М.: Языки рус. культуры, 1996. С. 142—161.

Куньч З. Питоме й запозичене в термінології: проблема балансу. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: *монографія* / З.Й. Куньч, Г.В. Наконечна, О.Р. Микитюк, С.З. Булик-Верхола, Ю.В. Теглівець. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2018. С. 11—37.

Лещук Т.Й. До проблеми термінологічних запозичень у мові науки і техніки. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. 2005. Вип. VI. С. 53—56.

Лисенко О.А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: *дис. ... канд. філол. наук*: 10.02.01. Харківський держ. ун-т. Х., 1999. 170 с.

Мазурик Д. Нормативне оцінювання нових слів у сучасній українській. *Збірник праць і матеріалів на пошану професора І. Ковалика*. Л.: Вид-во Львів. нац. ун-том ім. І. Франка, 2003. С. 161—165.

Малевич Л.Д. Мовна і позамовна детермінованість процесів термінологічного запозичання. *Наук. записки. Серія «Філологічна»*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Міжкультурна комунікація: мова — культура — особистість». Острог: Вид. Нац. ун-ту «Острозька академія», 2010. Вип. 14. С. 411—415.

Молоткіна Ю.О. Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові: *дис. ... доктора філософії в галузі гуманітарних наук*: 035 Філологія. Тернопіль, 2020, Переяслав, 2020. С. 285.

Огар Е., Процик М. Комп'ютеризація видавничої галузі та розвиток сучасної видавничої термінології. *Вісник «Проблеми української термінології»*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2002. 453. С. 237—241.

Онуфрієнко Г. Мовна гібридизація термінологічного знака як актуальна проблема українського термінознавства. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. К.: КНЕУ, 2007. Вип. VII. С. 87—88.

Панько Т.І. Стан і методологічні перспективи дослідження суспільно-політичної термінології української мови. *Мовознавство*. 1988. 3. С. 3—12.

Пастернак Г.Ю. Роль греко-латинських запозичень у формуванні української економічної термінології. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 1998. С. 86—91.

Попова Н.О. Структура та семантика лексичних запозичень з англійської в українську мову новітнього періоду: *монографія*. Харків: ХНАДУ, 2007. 220 с.

Прохорова В.Н. Об эмоциональности термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*: сб. науч. тр. М.: Наука, 1970. С. 153.

Реформатский А.А. Введение в языкознание: *учебник для филолог. ф-тов пед. ин-тов*. Вид. 4, випр. і доп. М.: Просвещение, 1967. 542 с.

Роман В.В. Адаптація лексичних запозичень у мові-реципієнті (лінгвоісторіографічний аспект): *дис. ... канд. філол. наук* : 10.02.15 . ДВНЗ «Донбаський держ. пед. ун-т»; Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Слов'янськ, 2018. 243 с.

Секунда Т. Принципи складання української технічної термінології. *Вісник Ін-ту укр. наук. мови*. 1930. Вип.2. С. 11—21.

Селігей П. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? *Вісник Національної академії наук України*. 2007. 9. С. 20—28.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2007_9_5. С. 27

Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? *Українська мова*. 2007. 3. С. 3—15.

Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? *Українська мова*. 2007. 4. С. 16—32.

Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. К., 2001. Вип. IV. С. 3—8.

Скорейко-Свірска І.П. Освоєння англомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: *автореф. дис. ... канд. філол. наук*: 10.02.01. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009. 23 с.

Сімонок В.П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній мовній картині світу. Харків: Основа, 2000. 331 с.

Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): *дис. ... докт. філол. наук*: 10. 02.01. К., 2003. 597 с.

Туровська Л.В. Інноваційні процеси в українській науковій термінології. *Українська мова*. 2005. 2. С. 56—63.

Український правопис. Ін-т мов-ва ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. К.: Наук. думка, 2019. 288 с.

Фенюк Л.Д. Інтернаціоналізми та інтерлексеми: різні підходи до визначення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту*. Серія: Філологія. 2016. 5. Т.1. С. 152—154.

Шапран Д.П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика: *автореф. дис. ... канд. філол. наук*: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АМ — Азбука менеджменту: [словник]/[уклад. І. Мальченко, М. Самокиш, О. Ковтун]. — [Б. м.]: [Б. в.], 1993. 68 с.

ГРЕ — Генеза ринкової економіки / за наук. ред. Г.І. Башнянина, В.С. Іфтемічука. Львів: Магнолія плюс, 2004. 688 с.

ВТССУМ — Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

ГСД — Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ: Рідна мова, 2000. 351 с.

ДС — Словарик: Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів /уклад. В. Доманицький. Київ, 1906. 128 с.

ЕЕ — Економічна енциклопедія: У 3 т. / ред. кол. С.В. Мочерний та ін. Київ: Вид. центр «Академія», 2000.

КС — Колесніков Г.О. Словник із менеджменту та маркетингу: довід. вид.; навч. посіб. Луцьк: ВІЕМ, 2010. 212 с.

СТ — Словарь української мови: В 4-х т. / упоряд. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко; надрук. з вид. 1907 — 1909 рр. фотоспособом; НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Наук. думка, 1996—1997.

СІС — Словник іншомовних слів / уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.

СІСЛ — Словник іншомовних слів / під ред. І.В. Ляхіна, Ф.М. Петрова. Київ: Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1955. 831 с.

ШМ — Шегда А.В. Менеджмент: підруч. Київ: Знання, 2004. 687 с.

ЭСБ — Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент, маркетинг, информатика / под ред. М.И. Молдованова. Київ: Техніка, 1993. 856 с.

Nataliia Krasnopol'ska

BORROWINGS IN UKRAINIAN TERMINOLOGY OF MANAGEMENT

The research is dedicated to the problems of borrowings in the Ukrainian terminology of management. Extra-linguistic and intra-linguistic reasons for borrowing are considered. The actual ways for foreign terminological units' adaptation in management sublanguage are determined. Ancient borrowings, internationalisms and Anglo-Americanisms are highlighted among the borrowings. The emphasis is made on possible variants of semantic transformation of international lexemes. The word-forming activity of international terms is confirmed. Positive and negative manifestations of internationalization are characterized.

Keywords: *Ukrainian terminology of management, borrowings, adaptation, internationalisms, Anglo-Americanisms*